مەنفای خودوکوژرانی سرووشت

نیهاد جامی

گەڕان بەدوای هەریەکە لەمەنفاوسرووشت لەناو ئەو نوسینەدا کارێکی بێهودەیە، گەر لەبنەڕەتدا خود نەخەینە شوێنی مەنفاوە، چونکە دواجار ئەوە مەنفا نیە بەتەنیا دەیەوێ لەتەك سرووشت زیندەگی بوونی خۆی دەست نیشان بکات، بەڵکو ئەوە پەیوەندیی خودە بە سرووشتەوە، لەهارمۆنیەتی ئەو پەیوەندیە، پەیوەندیی نێوان مەنفاومردن لەدایك دەبێت، هەریەك لەو دوانە بەبڕیاری پێشینەی خودوسرووشت نین، نە مەنفا خودە بڕیاری لێ دەدات وە نە سرووشتە بڕیاردەری مردن، یەکەمیان ناچار دەکرێت کە مەحکوم بێت بەو بڕیارە ئەویتریش مردن کوژرانیەتی.

ئەگەر بونی خود نووسینەوەو ستایشکردنی سرووشت بێت، ئەوا مردن ستایش دەگۆڕێتەوە سەر دواندنەوەی ڕابردوو لەڕێگەی مردنی زەمەنی ووتەبێژ، بۆیە زمان بەشێکی تر دێنێتە ناوخۆی کە ئاخاوتنە، ئاخاوتن دەنگێکی تری ناو یادەوەریی سرووشتە، ئەو کاتانەی مردن دێت یادەوەریی سرووشت دەمانگەڕێنێتەوە بۆ زەمەنێکی دوور، ئەو زەمەنە دێنێتەوە ناو ئێستا بۆ ئەوەی پانتاییەکی تر بۆ بوون بدۆزێتەوە، بەڵام ئایا ئەوە تەنها سرووشتە لەڕێگەی یادەوەریەوە دەیەوێ پانتاییەك بۆ بوون دەست نیشان بکات؟ بەتایبەت ئێمە هەر لە سەرەتاوە قسەمان لەمەنفای خود کرد، مەنفا بوونی خود پرۆسەی بەشداریکردنە لەناو کوژرانی سرووشت، چونکە دواجار(مردن/مەنفا)و(خود/سرووشت) دوو پرۆسەن کە هەریەکە لەڕێگەی ئەویترەوە بەشداریی لە نووسینەوەی شکستو تراژیدیا دەکات، ئەوەش بەتەواویی ستایشکردنی سروشت لە دەست دەدات، لەناو شکستەوە سەیری تەواویی پەیوەندیەکان دەکاتەوە، بە تایبەت کاتێ سەیرکردنمان بۆ مەنفای خود لەناو زمانەوە بێت.

ئەوە کوژرانی سرووشتە لە ئەزمونی شیعریی(شێرکۆ بێکەس) مەنفای خود دێنێتە بوون، بەمانای ئەوەی پرۆسەی کوشتن دەبێتە هۆی لەدایکبونی مەنفا، بەڵام مەنفایەك گوزارشت نیە لە شوێنێكو دوورخستنەوە لێی، هێندەی سنورێکی فراوانی هەیە لەناو ئامارەژەی زمانەوانیەوە، بۆیە قسەکردنمان لە هەریەکە لە (خودوسروشتومەنفاومردن) ڕەهەندێکی سیمیۆلۆژیی هەیە، نەك قسەکردنو نوێکردنەوەی دەق بێت لەناو واقیعدا، بەڵکو مەنفای ناو واقیع بابەتێکی فەرامۆشکراوی ئەو ساتەوەختەی دوانەی ئێمەیە، وەك چۆن سرووشت چەمکێك نیە بیشوبهێنینەوە بە چۆنیەتی ژیانو ساتەوەختی ڕووداوێك، بەڵکو ئەوە ئامارژەی زمانەوانی دەقە قسە لە زیندەگیوژیانی کوردیی دەکات، دەق ڕووبەرو ناوەندێکی سەربەخۆی بیرکردنەوەیەو بوونو ژیانیش هەرلەناو ئەو ناوەندە دەست نیشان دەکرێت.

چۆن خود لەناو دەق بناسین؟ ئایا بەبێ تێگەیشتن لە ئامارژە دەتوانین ئەو سیستمە زمانەوانیە بخوێنینەوە؟ ناسینی خود لەناو دەق پەیوەستە بە تێگەیشتن لە ئامارژە، گەر بە زمانی(پۆل ریکۆر) قسە بکەین دەڵێین"تێگەیشتن لەجیهانی ئامارژەکان ڕێگایەکە بۆ تێگەیشتن لە خودیی مرۆیی" بەمانای ئەوەی فەرامۆشکردنی ئامارژە دەرفەتی ئەوە نادات هیچ شتێ بناسین، بەڵکو ئەوە تێگەیشتن لە ئامارژەیە دەبێتە هۆی تێگەیشتن لە خودیی مەنفی، ئەو خودەی لە مەنفا دایەو دواتر لەگەڵ کوژرانی سرووشت جارێکی تر دەگەڕێتەوە، چونکە مەنفای خودوکوژرانی سروشت یەك هاوکێشە پێك دێننەوە ئەویش فەنابوونی جەستەی کوردیە، جەستە بەتەنها لەو

دەلالەتە كورت نابێتەوە كە ئۆرگانێكی فیزیكی بێت، بەڵكو جەستە لێرەدا چەمكێكە هەڵگری بوونی كوردیە بەهەموو ئەو شوێن‌ومێژوو كلتورەی كەجەستەو رۆحی كوردیی هەڵگریەتی، كەدواجار كەینونەی مرۆڤی كوردیی پێك دێنێت.

بەشداریی كردنی ئێمە لە پرۆسەی خوێندنەوەی ئەو قەسیدەیەدا نووسینەوەی كەلێنی نێوان دەق‌وخوێنەر نیە بەمانا سارتەریەكەی، بەڵكو تەئویلكردنەوەیەكی سیمیۆلۆژیە بۆ ئاماژەی زمانەوانی، لەگەڵ ئەوەشدا پەیوەست نین بەو تێگەیشتنە بەراییەی سەرەتا لە سیمیۆلۆژیادا هەبوو، كە دەیویست لەناو پەیوەندیی(بەرهەمهێنان)و(زانیاری بەخشین) وەزیفەی خوێنەر دەست نیشان بكات، چونكە ئەو تێگەیشتنە سەرەتاییەی سیمیۆلۆژیا گەڕانەوەیەكی تر بوو بۆ ئیشكردنەوە لەسەر كەلێنی نێوان دەق‌و خوێنەر كە ئێمە لەناو ئەو قەسیدەیەدا نامانەوێت لەو میكانیزمە ڕەخنەییە نزیك بكەوینەوە، بەڵكو تائەو شوێنەی شیاوە خۆمانی لێ بەدوور دەگرین، چونكە هێندەی مەبەستمان قسەكردنە لەسەر هەردوو چەمكی مەنفاو مردن بەهیچ چەشنێك نامانەوێت مافی پڕكردنەوەی هەرجۆرە كەلێنێك بەخۆمان بدەین كە دەكەوێتە نێوان ئێمەی خوێنەر لەگەڵ دەقدا، هێندەی لە ڕێگەی تەئویل كردنەوەی ئاماژە دەگەڕێینەوە بۆ ناو بونیادی زمان بەمەبەستی نزیك بونەوە لەناو فەزای دەقی(دەربەندی پەپوولە)ی شێركۆ بێكەس، ئەو نزیكبونەوەیەش بەتەنها گەڕانەوە نیە بۆناو زمانی دەق هێندەی گەڕانەوەیە بۆناو پەیوەندیی جیاوازیی نێوان خودوسرووشت، ئەو پەیوەندیە لەناو ئەو دەقەدا پەیوەندیی نێوان مەنفاوكوشتنە، كەلەسەر یەكەیەكی ئاڵو گۆڕ دەردەكەوێتەوە، بەوەی گەر مەنفا شوێنێك بێت تیایدا بووبێتە شوناسێك بۆخود، ئەوا كوشتن ئاماژەیەكی زمانەوانیە بۆ سرووشت، بەوەی دەبێتە ڕووبەرێك بۆ كوژرانی سرووشت، كوژرانی سرووشت‌ومەنفای خود ئەو دوو چەمكە دیارەی ناو ئەو دەقە شیعریەن كە لەتەواویی قەسیدەكەدا بە ئاراستەی جیاواز ئیش دەكەنەوە، دواتر سیستمێكی ڕێكخەر بەرەو گوتارێكی یەكگرتوو دەیانبات، گەڕانەوەی خود بۆ ناو سرووشت وازهێنانە لە مەنفا، بەڵام دەكەوێتە سەر مەنفایەكی تر كەمەنفای كوژرانی سرووشتە، تەدارەك ڕێكخستنی خود گەڕانەوە نیە بۆناو سرووشت هێندەی گەڕانەوەیەكی زمانەوانیە بۆناو دەلالەتەكانی مەرگ، هەر بۆیە گەیشتنی خود لەئێوارەدا.. گەیشتنێك كەناو دەبرێت بە "دوای بانگی برین" ئاماژەیەكی ترە بۆكوشتن، بەوەی ئێوارە لەدەرەوەی سیاقی زەمەنی خۆی ئاماژەیە بۆ تاریكی، تاریكی‌وبرین دوو ئاماژەی نێو گوتاری كوشتنن، ئەو ئینتیماكردنە بۆ مەرگ سەفەری گەڕانەوەی خودە بۆ یادەوەریی زمانی دەق، ئینتیماكردنی شوێنە بۆ هەریەكە لە(نالی‌و حاجی قادر) وەك دووشاعیری مەنفا، بۆیە ئەوكاتەی خود لەبەرامبەر بانگی برینی سرووشت پێمان دەڵێ:

"كەهاتم

مۆمێكم لە قوللەی حەزرەتی(نالی)دا بۆهەڵكەن"

"زامێكم لە دوندی(كە كۆن)ی (حاجی)دا بۆ پێكەن"ل8

بەوەی ئەو لەتەك ئەو دووشاعیرە مەنفا بووە بە شوناسی شیعریی، لەلایەكی تر ئەو ئینتیماكردنە بۆكوژرانی سرووشت ئینتیماكردن‌و گەڕانەوەی زمانە بۆناو شوێن وەك سنورێكی جوگرافی، بەمانای بەدەر لەخودە مەنفیەكان ئەوا ئینتیما كردنەوەیە بۆ سرووشتی كوژراو، كە لەناو قەسیدەكەدا(هەڵەبجە)دەبێتەوە تەواویی

سرووشتی کوژراو، ئەو ناوبردنە بەتەنیا دەلالەت لە سنوری جوگرافی شارێك ناکات، کورتکردنەوەی ئەو قەسیدەیە بۆناوبردنی بەکارەساتی هەڵەبجە جگە لەنەبوونی دیدگایەکی ڕەخنەیی بۆ تێگەیشتن لە دەق شتێکی تر نیە، چونکە ئاماژە لەناو دەقەکەدا هێندەی دەلالەت لە تەواویی سرووشتی کوژراو دەکات، هێندە بەرەو تاکە دەلالەتی شوێن ناڕوات تەنانەت هەڵەبجە ئاماژەیەکی زمانە بۆ سرووشتی کوژراو.

شێرکۆ لەڕێگەی ئەو گەڕانەوەیە جەستەیەکی نویٚ لەناو گوتاری شیعریی دێنێتە بوون کە(مەنفای شاعیرە) ئەومەنفایە لەناو زمانەوە دێت، دەسبەرداری مەنفای پێشوی ڕابردوو نابێت، بەڵام زەمەنی هەنوکەیی خۆی دەکاتە زەمەنی ئەنتۆلۆژیی خۆی، بەمانای مەرگی سرووشت و مەنفای خود پەیوەندیەکی نویٚ دەنوسنەوە، ئەویش پەیوەندیی نێوان(مێژوو/زمان)ە، بەوەی هەریەکە لەودوانە لەوەیتر دابڕێت، توانای بەردەوامبونی ئەویتر لاواز دەبێت، زمان بەبیٚ مێژوو توانای خۆ سەلماندنی نیەو، وەك چۆن مێژوو بیٚ زمان ناتوانیٚ لەزەمەنی هەنوکەیدا بجولێتەوە.

گەڕانەوەی خود لەپانتایی زمانەوە دێتە ناو مێژوو، مێژووش ئامێز بۆ زمان دەکاتەوە، بۆیە زمان داوای ئەوە دەکات تا ئەو دەگات ئەوانە نەنێژرێن:

"تاکو دێم، ئەو گوڵەسپییانە مەنێژن

بوەستن! بەلانکەی مێژوویان مەسپێرن" ل10-11

ئەوە زمانە داوای ئەوەمان لیٚ دەکات کە بەر لەگەیشتنی سرووشتی کوژراو گوڵە سپیەکان بەلانکەی مێژوو نەسپێردرێن، گوڵە سپیەکان ئاماژەیە بۆ قوربانی، وە لە نێوان(ناشتن/ سپاردن) هەریەکە لە سرووشت و قوربانی وەستاون، کە دەچنەوە ناو تەواو بوونی هەر جولەیەکی ژیان، بۆیە گەڕانەوە دوا ئامێز کردنەوەی زمانە بە سرووشت.

گەڕانەوەی زمان لەمەنفا دابەشبونی زمانە بۆ(زمانی شیعریی دەق)و(ئاخاوتنی خود) ئەوەی دواییان لەناو زمانی شیعریی دەقەوە دێتە بوون، زمانی شیعریی خود بە ئاگا دێنێتەوە لەوێنە کوژراوەکان، نەك لەوەی تەنها لەساتەوەختی تراژیدیا کوژراوە، بەڵکو ڕابردوو بەدرێژایی ڕەوت و قۆناغەکانیەوە.. مێژوویەکی کوژراوە، ئەوەش وادەکات شوێن مێژووی کوژراو یەکسان بکاتەوە بە سرووشتی کوژراو.

هەربۆیە هەردوو شاعیرە مەنفیەکە(نالی و حاجی) دوو کارەکتەری ناو ئەو شوێنەن، شێرکۆ لەڕێگەی زمانەوە سێکوچەی ئەو مەنفایە تەواو دەکات، ئەو هەر خۆی نایەنێتەوە ناو شوێن، بەڵکو ئەو دوانەش لەگەڵ خۆی دێنێتەوە، وونبونی هەر یەکێکیشیان ونبوونی سێکوچکەکەیە، بە مانایەکیتر کوژرانی سرووشت دەبێتەوە بە کوژرانی سیٚ جەستەکەی مەنفا.

مردن وەسفی سرووشت دەگۆڕێتە سەر پرسیار، پرسیار لە تراژیدیا لەوەی تەواوی کارەساتی سرووشت چۆن دەگێردرێتەوە، بەوەی سرووشت دەبێت بەشوناسی مەرگ، شوناسێك لەڕووی زەمەنی یادەوەریەو درێژ دەبێتەوە بۆ شا ڕەگەکانی مێژوومان، لەڕووی زەمەنی غەیبانیەتیشەوە تا لای یەزدان ناوەستێت، بۆیە شێرکۆ وەسفی سرووشت دەگۆڕێت بۆ پرسیارکردن لە سرووشتی کوژراو، ئەوەش بەرەنجامی پەیوەندیی هاوبەشی مەنفایە

لەتەك مردن،وەبۆ ئەوەی تەنیایی مەنفا لەخۆی بتەکێنێت دەبێت بگەڕێتەوە بۆ سرووشت.. ئەگەر چی سرووشتیش کوژرابێت، ئەوە ئەگەر لەڕووی سیمیۆلۆژیەوە هەریەکە لە خودوسرووشت (دال)ی نێو دەق بن و(مەدلول)ەکانیانمەنفاو مردن بێت، ئەوا ئەو پەیوەندیە بەرەو جێگۆڕکێکردن دەڕوات، بەوەی دال سەرەتا نیە بەڵکو مەدلول سەرەتایەو دال کۆتاییە، کەواتە ئەوە مەنفاو مردنن سەرەتان، بەهیچ جۆرێك لەو دەقەدا ئەو دوانە لەڕووی سیمیۆلۆژیەوە کۆتایی نین، ئەوەی کۆتاییە خودوسرووشتن، بەڵام بۆ ئەوەی خودی نێو زمان بتوانێ بەشێکی بوون‌وکیانی خۆی بدۆزێتەوە ئەوە دەبێت لەڕێگەی ئاماژەوە ئەو کارە بکات.

بۆیە لەناو پانتایی مردنەوە بۆئەوەی کۆتایی دەرگا لەڕووی بوونی ئەو خودە دانەخات دەبێت لەڕێگەی ئاماژەوە شوێنگەیەك بۆ بوونی خود بدۆزینەوە، هاتنی خود بۆ سرووشت ئاماژەیەکە بۆ فێربوون، بەوەی بەدوای مردنی سرووشت ئەو چۆن بژییێت؟ ئەوەش بەتەنها پرسیاری خود نیە لەو نێوەندە هێندەی بەدوای کۆمەڵێك پرسیاری ترەوە هاتووە کە مردن جیاوازیەکی نەهێشتۆتە لەنێوان خودو سرووشت، بۆیە دەیەوێ گەڕانەوەی لە مەنفا شوێنگە گرتنەوەی سرووشت بێت، ئەگەر(هاتن)ی خود ئاماژەیەك بێت بۆ وەرگرتن، ئەوا(لێرەم) ئاماژەیەکی تری خودە بۆ مانەوە لەناو مردن، بەڵام مانەوە هەڵگریی هەمان مانای نۆستالۆژیی نیە بۆ زەمەن، هێندەی وێناکردنەوەی زمانی خودە بۆ ژیان، نووسینەوەی شکستە لەناو ئومێددا.

ئەو وتەیەی (بارت) بۆئەو چەمکە تەواو دەسەپێتە سەر ئەو تێگەیشتنەمان بەوەی "سیمیۆلۆژیا بەشێکە لەزمانەوانی" چونکە ئەو زانستە لەناو ئەو دەقەدا بەشێکی تر لەناو زمان پێك دێنێتەوە.

(هاتنی خود)و(لێرە بوونی خود) دوو ئاماژەی زمانن تیایدا لەڕێگەی پرۆسەی ئامادەبوون قەسیدەی شکست دەبێتە نووسینەوەی جەستەی ئامادەگی خود لە سرووشت.

"گوڵ گوڵی ئەکوشت‌و

شاخ شاخی ئەکوشت‌و

هەموویشمان لەوێ بووین"لا56

لەنێوان(ململانێی سرووشت)و(بێدەنگی خود) خود دەکەوێتە نێوان دوو پرۆسە بۆ ڕابردوو، کە هەریەکە لەو دوو پرۆسەیە لەبنەڕەتدا ئاماژەن بۆ گەڕان بەمەبەستی خۆ دۆزینەوە، بەوەی شەڕی گوڵ‌و شاخ شەڕی سرووشت نیە لەدەرەوەی مێژووی خود، بەڵکو شەڕی بێدەنگی خودە لەگەڵ یەکتریی، چونکە لەنێوان خودو سرووشت پەیوەندیەکی دۆنادۆنی هەیە، لەڕێگەی ئەو پەیوەندیەوە ئاماژە بۆخود دەبێتە ڕووبەرێك بۆ ڕەخنەگرتن لەدونیاو لەگۆڕینی ماناکانی بوون، بەوەی مردن ڕێگای هاتن‌و خۆسەلماندنی جەستەی ئێمە نادات لەبەرامبەر یەکتریی، کوژرانی سرووشت ڕقی شیعریی شێرکۆ دەگەیەنێتە ئاستێك کە لە کارەکتەرەکانی ناو شۆڕش بپرسێت بۆ هاتوون، دیارە لەنێوان هاتنی شاعیر لەمەنفاوە وە لەگەڵ هاتنی کارەکتەرەکانی شۆڕش جیاوازیەك گەر هەبێت لەماناکانی مانەوەیە، هاتنی شاعیر مانەوەی زمانە بۆ نووسینەوەی حیکایەتی مردن، گەڕانەوەی کارەکتەری شۆڕش زیاتر لە نواندنێك دەچێت.

"تەندوورەی گەردەلول گەیشتە بەردەمت‌و

تیا ون بووی"لا59

جیاوازیەکە لەنێوان(مانەوە) و(وون بوون) دایە، لەنێوان شکستی ئێمەو وون بوونی ئەواندا مردن‌و ڕق بە ئاستێك تێکەڵ بووە، کەئەوە ڕەخنەگرتن نیە لەگوتاری شۆڕش هێندەی ڕەخنەگرتنی خودە لە بوونی خۆی.

"سیاسەت: گایەکی بەلەسەی چاو سووری تورە بوو

هەمووماموان-مێژوو- مان بەکەللە و قۆچیەوە بەستبوو"لا55

شێرکۆ دەیەوێت بەدوای کوژرانی سرووشت بونێکی ڕەخنەیی لەناو خود بدۆزێتەوە، بەوەی هەڵەی ئێمە لە سرووشت بەتەنیا ئەو کارەکتەرانە نین کە مومارەسەی سیاسەت دەکەن، بەڵکو ئەوە ئێمەین ئەو هەڵەیە گەشە پێدەدەین، بەوەی مێژوو تێکەڵی ئەو کایە ترسناکە دەکەین، بەڵام دەبێ ئەوەشمان بیر نەچێت‌و بەردەوام بیر خۆمانی بێنینەوە قسەکردن لەهەر پەیوەندیەکی نێوان مەنفاو مردن بەتەنیا قسەکردن نیە لە ساتەوەختێکی دەست نیشان کراو، چۆن بۆ ئەزمونی مەنفا نالی‌و حاجی دێنێتەوە، ئاواش لەهێنانەوەی پیاوەکانی شۆڕش کارەکتەرە مێژوویەکانی وەك شێخ مەحمود دەرناکات لەو ڕابردووە.

زمان لەڕێگەی ئاماژەی(ئەسپ) ەوە ئومێدێك دەداتەوە خود، ئەو ئومێدە گەڕانەوەو گریمانەکردنەوەی ژیانە، سەفەرێکی سەرکێشی زمانە لەناو زەمەنە جیاوازەکان‌و هێنانەوەی یادەوەریی ژیاندۆستیە بۆ ئێستا، ئێستای ئێمە یەك زەمەنی هاوبەشی هەیە لەخەون‌و یادەوەریی‌و برین‌و شکست.

"هەمووومان ناومان(لاس)

هەمووومان هەر بەشوێن گوڵەکەی خەزاڵ دا ئەگەڕاین

زەمانمان گۆڕیەوە هەر یەك بووین

خەفەتمان گۆڕیەوە هەر یەك بووین

هەر تەنها پۆشاکی برینمان یەك نەبوو"لا63

ئاماژە لەنێوان زەمەنی یادەوەریی‌و زەمەنی ئایندە وەستاوە، شاعیر دەیەوێت ئەو دوو زەمەنە لە ڕێگەی ئامادەوە بکەونە ململانێ بەوەی هەر زەمەنەی ئامادەی خۆی هەیەو دواجار هەمووشیان خەون‌و برینی ئێمە درووست دەکەن، ئەگەر ئەسپ ئامادەی ئومێدیی ناو دەق بێت، ئەوا(دوکەڵ) ئامادەی مەرگ‌و کوژرانی سرووشتە، بێئومێد بوونە لە تەواویی بوونێك کە مانایەك بۆ ژیان ناهێڵێتەوە.

"ڕەنگە خوا سووتابێ‌و ئەم هەموو دوکەڵە

لەو هەڵسێ"لا78

بەڵام گەڕانەوەی بۆ سرووشت گریمانەیەکی شیعرییە، بەوەی وەك پێشتر ئامادەمان بۆ کرد مەنفای ئەو مانایەکی جوانتری نیە لە کوژرانی سرووشت، بۆیە لە ململانێی ئامادەکاندا گەڕانەوە بۆ سرووشت وێناکردنەوەی ژیانە، لەوەی چڕکردنەوەی زەمەنی ماڵێکی نوێمان بۆ درووست دەکات، ماڵێك کەخەونی داهێنەران بووەو زمان دێت درووستی دەکات.

"کوورەی هەناوی شیعریی

نالی یان بۆ دابخەم. هەتا ئەبن بە شەستە

باران‌و تۆف‌و تێکەڵ بەدایکمان ئەبنەوە"لا87

ئەگەر لەتێگەیشتنی(لاکان) ەوە سەیری خەونی زمان لەو دەقەدا بکەین، ئاماژە ئەو مانایەی کە ئاراستەمانی دەکات دەگۆڕدرێتە سەر هاودژبوونەوەی مانا، چونکە لەبارەی(خود) ەوە بڕوای وایە دەبێ ئاماژە وەرگیراوەکان ڕەتبکرێنەوە، چونکە مەبەست لەو کارە دامەزراندنی ئاراستەی خودی کارکەرە، وە بەلایەوە پێویستە مرۆڤ بەرەو زنجیرە دالەکان بڕوات بۆ ئاشکرا کردنی دەلالەتی خودیی.

ڕەتکردنەوەی ئاماژە لەو دەستەواژە شیعرییە هاودژبوونەوەی مانایە، چونکە ئەگەر تێکەڵ بوونەوە بەدایك لەدەرەوەی گەڕانەوەی خود بۆ سرووشت سەیر بکەین، وبەڵکو لەگەڕانەوەی خود بۆ دایك ببینین دەگەینە ئەو مانایەی کە خود لەگەڕانەوەدا هەستی ئۆدیبیەت لەناویدا نەمردووە، وەك ئۆدیبێکی دۆڕاو لەمەنفا دێتەوە، ئۆدیبێك بەدوای گەڕانەوە مردنی دایك دەبینێت، بۆیە لەڕێگەی بارانەوە کە دەلالەتی یەکەم تێك دەشکێنێ ولەدەلالەتی هاودژەوە وێنەیەکی سێکسی دەداتە خود.

پەیوەندیی هەمیشەیی خود بە سرووشتەوە چەندە لەدیدیی ترەوە گەڕانەوەی خود بۆ دایكو دەرخستنی ئۆدیبیەتی خودە، ئەوا ئەو گەڕانەوەیە لەدەرەوەی دەلالەتی کۆمەڵایەتیەوەو لەچەمکی مەجازەوە گەڕانەوەی خودی مەنفیە بۆناو سرووشتی کوژراوو ناوبردنەوەی خودیی مەنفایە بۆ سرووشتی کوژراو، "لە ئێستە بەدواوە من ئیتر:هەڵەبجەم"لا101، بۆیە لەنێوان دەنگی خودو تەرمی سرووشت ئێمە دەنگێکمان هەیە لەناو زمان کە دەنگی(منی هەڵەبجەیە) هەریەکە لەو(من) ەو(هەڵەبجە) پێکهاتەی تەواویی بوونو ژیانی کوردیە، بۆیە پرسیاری منی هەڵەبجە پرسیاری جەستەی کوردیە لەتاوانی کوشتنی سرووشت، پرسیارکردن لەتاوان پرسیارکردنە لەوەی کێ توانای بە پێوە وەستانی هەیە؟ ئەوەش پرسیارە لەدیدو ئایدیاکانی قسە لە ئومێدوخۆشنودیی دەکەن، پرسیارکردنە لەتەواویی دیدە جیاوازەکان بۆ دونیا.

یادەوەریی بەشێکی دیاریی ناو ئەو ئەزمونە پێك دێنێت چی یادەوەریی سرووشتو چ یادەوەریی خود کە دەبێتەوە بە یادەوەریی زمان، بەوەی خود بەدوای گەڕانەوەش هەست دەکات مەنفا لەناو ڕۆحیدا ماوە، ئەزمونی مەنفا بەتەنیا ئەزمونی دابڕانی جەستە نیە لە نیشتیمان، بەڵکو دابڕانی نێوان خودو زمانو فەرهەنگێکە کە لەناو نیشتیماندا جێماوە، ئەزمونێکە چەندە پەیوەندیی بە دابڕانو شکستەوە هەیە، هێندەش وات لێدەکات ببیەوە بالیۆزێك بۆ ناسینەوەی نیشتیمان، بەڵام دواجار برینەکانی خودو تەرمی سرووشت هەر بۆ خۆیەتیو کەس نایەوێت ببینێت، بەمانای ئەو مەرگە بەتەنیا دەچێتەوە ناو زمان، هەریەکە لەمەنفاو کوشتن لەناو زماندا جێگیر دەکات، دەیانهێنێتە ناو ماڵی زمانەوە، زمان ئەزمونی کوێریی دێنێتە بوون، سرووشتی کوژراو کوێر نەبووەو بینایی لەدەست نەداوە، چونکە ئەو تەواویی بوون دەبینێت، ئەوەش بینینی بەشەکانی تری سرووشتی زیندووە، سرووشتێك ڕۆژگارێك ئەویش وابووە.

"چاوت لە زۆران گرتنی هەتا هەتای عەردو ئاوە

چاوت لەغەزەبی خوایە کە هەڵ ئەچێ

چاوت لەپاشگەزبوونەوەی گوناهیشە کە دائەچێ!"لا151

بەڵام ئەوەی پێی دەووترێت زیندوو لەبەرامبەر سرووشتی کوژراو تووشی کوێریی هاتووەو بینینی لەدەست داوەو نایەوێتو توانای بینینی پڕۆسەی کوشتنی نیە، بەتەنیا سرووشتی کوژراوە برینی خۆی دەبینێت.

"لەخۆم زیاتر چاوی کەس ناکرێتەوە
بەم دووکەڵە"لا161

بەتەنیا بینینی تراژیدیا بۆ ئێمە دەبێتە هۆی ئەوەی یادەوەریی شاعیرێکی مەنفا (نالی) بگەڕێنێتەوە ناو ئەو ساتە، بەوەی زەمەنی کوردیی زەمەنی دابڕانی هەنوکەیی نیە لەیادەوەریەوە، بەڵکو پێکهاتەی بوونیەتی، وەك پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد بەوەی ئەو لەتەك حاجی قادرو نالی سێکوچەی ئەزمونی مەنفا پێك دێنن، بۆیە نالی ئاگادار دەکاتەوە کە ئەو چۆتە مەنفا، بۆ ئەوەی مەنفای نالی بە مەنفای ئەوانیتر بگەیەنێت، ئەوەش دواجار قەسیدەی مەنفای کوردیە قەسیدەیەك تیایدا لەمەنفادا دەنووسرێتەوە، نووسینی کوژرانی سرووشت.